

El Cercle de Lectura, el Teatre Fortuny i el Círcol Tradicionalista reusenc

Frederic Samarra i Sancho

Historiador

És un fet conegut per gairebé tothom que el Centre de Lectura és una entitat que des de la seva creació l'any 1859 ha dut a terme una important tasca de protecció i divulgació de la cultura catalana des de vessants tant diversos com la llengua o l'excursionisme per posar-ne tan sols uns exemples. Aquesta tasca és especialment intensa durant els anys trenta, com ho demostra, per exemple, la celebració de la Diada de la Llengua Catalana l'any 1932 en què hi participa, entre d'altres, Pompeu Fabra, president de Palestra. L'entitat, però, acull també nombrosos actes protagonitzats en algunes ocasions per organitzacions de l'esquerra revolucionària com el Partit Obrer d'Unificació Marxista d'Andreu Nin. Molts d'aquests actes els podeu trobar ressenyats al nostre treball que recentment ha estat publicat, pel que no m'estendré més en aquest aspecte.

El tarannà catalanista del Centre de Lectura, però, no convenç ni agrada a tota la societat reusenca, i especialment a aquells sectors que s'enquadren en l'òrbita de l'extrema dreta, decididament contrària a la reivindicació dels drets nacionals catalans degut a les seves concepcions ideològiques de caire espanyolista. És el cas, entre d'altres, dels carlins o tradicionalistes. La seva militància a la nostra ciutat era més aviat migrada durant els anys trenta si la comparem amb la d'altres forces polítiques nacionalistes i d'esquerres o sindicats que, des de concepcions purament obreristes, lluitaven pels drets de la classe treballadora. Aquesta condició de facció minoritària enfront dels seus enemics ideològics, però, no els convertia pas en un col·lectiu inoperant i cohibit davant d'un evident desequilibri de forces. El falangista reusenc José María Fontana Tarrats, per exemple, els recorda a *Dos trenes se cruzan en Reus* com a decidits i valents, disposats en tot moment a donar la cara, i especialment els joves del Requetè local.

Els carlins disposen de la seva pròpia seu social, el Círcol Tradicionalista, on celebren un gran nombre d'actes diversos que inclouen des de mitings i conferències de propaganda estrictament política fins a activitats destinades a la formació dels seus militants o la representació d'obres teatrals. A partir del mes de maig de 1935, a més, recuperen el seu tradicional òrgan periodístic a la nostra ciutat i que havia desaparegut vint anys abans: el setmanari *El Radical*. Des de les seves planes defensaran els seus postulats ideològics alhora que exposaran el seu punt de vista sobre la vida a la ciutat denunciant sense embuts tot allò que no els sembli correcte.

La primera mostra de tibantor entre els tradiciona-

listes i l'entitat, que molt probablement vé de lluny, la trobem en la crònica que publica *El Radical* el dia 6 de juliol de 1935 amb motiu d'una exposició sobre la premsa reusenca al llarg dels anys que se celebra als salons del Centre. Si bé es mostren satisfets d'haver pogut contemplar exemplars d'etapes anteriors del propi setmanari, d'altra banda es neguen a comentar res d'una exposició de dibuixos paral·lela. En desconeixem el motiu perquè no l'esmenten, però és probable que no fossin del seu gust segurament per raons polítiques.

Amb tot, les relacions semblen deteriorar-se força. El dia 12 d'octubre el setmanari es fa ressò d'una exposició d'obres del pintor hongarès Kélmán Perenyi, a la qual no ha estat convidat. Aquesta omisió molesta profundament als tradicionalistes. Acusaran llavors al Centre de Lectura de moure's per criteris polítics i d'haver-los discriminat a consciència. El to de la protesta, com veurem a continuació, és d'una marcada ironia: "El que ens estranya es que el Centre de Lectura que convida a un futanal de gent per aquestes coses, no li sobri una invitació per «El Radical». Es potser per que el Centre no es pot barrejar amb qüestions polítiques... de dreta?"

La paciència dels tradicionalistes s'acaba un mes després quan la situació anterior torna a repetir-se. En aquesta ocasió el setmanari tampoc és convidat a assistir a l'exposició-concurs de crisantems que celebra el Centre a principis de novembre. El dia 16 apareix publicada a *El Radical* la seva resposta davant del que consideren un acte d'agressió política. Retreuen, ara ja obertament, que l'entitat es troba dirigida i al servei de les esquerres i que per això ha marginat històricament a tota aquella persona de dretes que ha intentat relacionar-s'hi: "Diumenge passat no assistirem a la inauguració de l'Exposició-Concurs de Crisantems que celebrà el Centre de Lectura, de la mateixa manera que no en parlarem, per la raó de que aquella casa, segurament perquè diuen que es neutral en política (?) continua no convidant-nos als seus actes. La seva norma, és hi ha sigut sempre, mantenir aquella neutralitat esquerrana que fa que els elements de dreta ens hi trobem sempre forasters".

Després del triomf del Front d'Esquerres a les eleccions de febrer de 1936 el distanciament esdevé ja total i irremeiable. La celebració d'una conferència del destacat dirigent poumista J. Gorkin el dia 3 de març provoca novament les iredes dels tradicionalistes. En un escrit publicat el dia 7 denuncien altre cop l'actuació de l'entitat i dels seus dirigents a qui els

acusa de partidistes i de causar un greu perjudici a la imatge del Centre mitjançant la programació d'actes d'aquesta mena: "Dimarts passat tingué lloc en el «parcialísim» Centre de Lectura una diguemne conferència, on un individu es permeté el luxe d'atacar tot el sant i sagrat fent una crida a tots els «camarades» exortant-los a la unió per a anar a la revolució social. No ens estranya gens aquest obrar dels dirigents d'aquella entitat, que quan sol·licita a oradors religiosos o catòlics es sempre per a tractar assumptes científics d'alta labor cultural, mentres ofereix la tribuna a tots els polítics de tendència esquerrana o bé esquerrans del tot, com el que ens ocupa i Jimenez Asua que també figura en el cartell dels conferencians. Llàstima gran que un acte d'aquesta manera, no s'hagués fet abans de les eleccions; es podrien haver guanyat alguns adeptes, mentres que ara son molts els socis que han quedat disgustats, perquè creuen que el prestigi de l'entitat se'n ressent. No ho deuen creure així els dirigents, que sostenen que aquella societat és neutral i que n'haurien d'ésser tots els reusencs, prescindint d'ideologies."

Com he esmentat anteriorment, però, el Centre de Lectura no és l'única entitat que desperta els recels i les iredes de la militància carlina reusenca. El Teatre Fortuny també rebra les escames del setmanari *El Radical* arran de la representació de certes obres que per la seva "immoralitat" fereixen la seva sensibilitat. Cal tenir present que aquest és un període en el qual el teatre, igual com succeeix en molts d'altres camps, rep noves influències creatives i estilístiques que trenquen amb els gèneres tradicionals. Així mateix, pateix una ideologització en consonància amb el marc polític de l'època. Gràcies a la major permeabilitat que ofereix el règim republicà podran veure's representades al nostre país obres teatrals, per exemple, d'una clara influència comunista.

La primera polèmica entre els tradicionalistes i el teatre, però, sorgeix a causa de l'estrena a la nostra ciutat de l'obra *Yerma* del poeta granadí Federico García Lorca l'octubre de 1935. Els atacs d'*El Radical* en la seva crònica del dia 26 que es titula "En el Teatre Fortuny" no només aniran dirigits al contin-

gut de l'esmentada obra sinó que també es referiran a la seva actriu protagonista, la coneguda Margarida Xirgu, qui no sembla captivar-los en excés ni despertar les seves simpaties. Vegem a continuació quina opinió mereix al setmanari aquesta significativa estrena al Fortuny:

"El prop-passat diumenge tingué en el principal teatre de la nostra ciutat, l'estrena del «poema» en tres actes de Frederic García Lorca, titulat «Yerma», convertint-se l'espectacle en una manifestació esquerrana, ja des del moment en què s'aixecà el teló. L'obra en sí, no té cap valor; s'ha dit que és crua, nosaltres creiem que no és crua ni cuita, creiem sincerament que és immoral, ja que s'empra un llenguatge groller en tota ella i en algunes ocasions deprevat i desvergonyit. El quadre de les rentadores, desfà per complert aquella dita de que el teatre ha d'ésser «escola de bones costums». Un teatre concebut com en aquesta obra el concebeix García Lorca, és una escola de depravació on s'ensenyen tota classe de vicis, acabant amb l'assassinat. Es diuen paraules en escena, molt especialment les d'aquella mare de catorze fills, que en els vodevils, tal com s'entenen a casa nostra, no s'atrevien a dir-les i en aquells espectacles posen la nota de «no apta per a senyorettes». La presentació volia ésser fastuosa, a nosaltres, però, que el cubisme en la pintura no ens diu res, la trobarem ridícula. La interpretació no ens va convèncer; la senyora Xirgu es comportà com una creadora d'un sistema de declamació, tan nou com vulgui, però que no havem vist mai en la vida real; pel que creiem que si ho hagués fet qualsevolga aficionat o bé un actor de poca volada se l'hauria xiulat. En resum que, l'empresa quedà molt malament amb aquesta representació que volia ésser d'homenatge a la Xirgu, i la Xirgu es rifà, com sempre d'un quan temps en aquesta part, del públic que fiant amb la seva paraula acudí a l'espectacle".

Tota una declaració d'intencions que evidencia, si més no, el fet que els tradicionalistes no són gaire amants, per no dir gens, de les noves tendències artístiques que són en aquells moments símbols de modernitat i de progrés, i que ells identifiquen indefectiblement amb l'esquerranisme militant. Com

veurem a continuació, aquesta incidència perviu en la memòria dels tradicionalistes i serà recordada uns mesos més tard.

El mes de març de 1936 la companyia de M. F. Ladrón de Guevara posa en escena al mateix escenari del Fortuny les obres *María de la O* i *Nuestra Natacha*. De fet, la primera de les representacions no els mereix cap mena de retret en la crònica que publiquen el dia 21 tractant-se d'un gènere molt folklòric. Ara bé, de la segona opinen que és "una d'aquelles que son escrites per a que tothom vagi a somniar amb utopies de caràcter comunista, apartades del tot de la realitat de la vida, ja que per diverses proves similars, i una no molt lluny de casa nostra, s'ha demostrat que tot allò no te cabuda mes que a la ment febrils d'uns quants fanàtics". És curiós, però, que de nou aparegui la figura de la Xirgu, la qual sembla no agradar gens als carlins, molt probablement per la seva participació d'un temps ençà en actes de caire esquerrà. Així doncs, asseguruen que "el que més estranya és que en dies com aquest, el nostre coliseu serveixi per certes propagandes, que si bé la que'ns ocupa fou molt discreta, la de la Xirgu, per exemple, resultà una descarada provocació al bon gust, i el public sempre en surt decebut". Finalment, fan una recomanació al mateix Teatre Fortuny: "No es podria escollir millor les obres ja que se'n fan tan poques?"

El que he pretès exemplificar amb aquesta exposició és que cal situar els fets dins del seu marc específic per tal que aquests, encara que semblin purament anecdòtics a primera vista, esdevinguin fonts d'informació que complementin les dades més directes. Així, entre d'altres coses hem pogut veure reafirmat el caràcter catalanista i progressista del Centre de Lectura durant el període republicà o l'obsessió dels tradicionalistes enfront del que consideren un avenç imparabile de les esquerres, que equivalen a la revolució social, i els perjudicis que aquestes causen a la població catòlica. Recordem al respecte que segons la seva particular concepció el Centre està subjugat a les esquerres i que és per aquest motiu que concedeix un paper marginal a les qüestions religioses en el seu programa d'actes.